

RESTAURAREA ICOANEI *DEISIS* DIN COLECȚIA ARHIEPISCOPIEI ORTODOXE ROMÂNE DIN ALBA IULIA

MIREL VASILE BUCUR

mirel_bucur@yahoo.com

Universitatea "Lucian Blaga" – Sibiu

PAUL LANGA

paul_langa@yahoo.ro

Universitatea "Lucian Blaga" – Sibiu

THE RESTORATION OF ICON *DEISIS*, PART OF THE COLLECTION OF ROMANIAN ORTHODOX ARCHDIOCESE OF ALBA IULIA

ABSTRACT

The icon Deisis is done by Iacov from Rășinari and it's part of the collection of Romanian Orthodox Archdiocese of Alba Iulia. The restoration's interventions belong to the MUSEIKON. A new icon museum revives a restored historic building in Alba Iulia, project which is an ambition one because it aims to renovate historic buildings, to arrange the museum's building and to restore the 52 icons that were made on glass and wood. This is an icon on wood panel painted in traditional technique. One of the major degradations was a coat of metal primer which covered an important part of the image. In this paper are explained the principal stages of icon restoration process.

Keywords: icon on wood panel, degradation, metal primer, restoration.

Icoana restaurată este o icoană *Deisis* (gr. "rugăciune"), frecvent întâlnită în iconografia ortodoxă, o piesă importantă în compunerea iconostasului, fiind una dintre icoanele împărătești, icoana Mântuitorului.

Icoana *Deisis*, cu numărul de inventar 578/L/309-583, face parte din Colecția Arhiepiscopiei Române din Alba Iulia și a fost restaurată în cadrul proiectului *MUSEIKON*. Un nou muzeu al icoanei revitalizează o clădire monument istoric restaurată în Alba Iulia. Proiectul își propune restaurarea unei clădiri istorice, amenajarea muzeului și restaurarea a 52 de icoane executate pe sticlă și lemn. Finanțarea proiectului este asigurată prin Mecanismul Financiar al Spațiului Economic European (SEE) 2009-2014, partenerii din proiect fiind: Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia, Arhiepiscopia Ortodoxă Alba Iulia și Muzeul Universității din Bergen. Intervențiile noastre au vizat 35 de piese din cele 49 contractate de Bucur Mirel-Art PFA, celelalte 14 fiind subcontractate de CNM ASTRA. În lotul de 49 piese s-a aflat un grup de 11 prăznicare din colecția Arhiepiscopiei Ortodoxe de Alba Iulia, atribuite după o atentă analiză, de cercetătoarea Ana Dumitran, lui Iacov Zugravul¹.

¹ Ana Dumitran, Elena-Daniela Cucui, Elena Mihu, Saveta-Florica Pop, *Iacov Zugravul*, Alba Iulia, Editura Altip, 2010, p. 40.

Descrierea estetică și iconografică. Icoana este realizată în tehnica tempera pe panou, în stilul post-bizantin, fiind datată la mijlocul secolului al XVIII-lea (1740-1755). Este una dintre cele mai complexe lucrări ale lui Iacov din Rășinari, având o execuție fină și armonie în punerea culorilor. Aureola aurită realizată în tehnica gletului ștanțat, bogat ornamentată, din jurul chipului Mântuitorului, conferă întregii icoane o notă aparte. În colțurile superioare sunt redată expresiv două personaje miniaturale, Fecioara Maria și Sfântul Ioan Botezătorul, reprezentate bust, în aglomerații de nori sub forma unor bărcuțe. Central se află Iisus Christos cu o mână ținând Evanghelia deschisă, iar cu cealaltă binecuvântând. În stânga și dreapta Mântuitorului apare cu litere chirilice inscripția *Is Hs o Pantocrator*, iar deasupra celor două personaje aflate în partea superioară *Mr*, respectiv *Ioan*.

Cromatică regăsită este compusă din roșu, verde, negru, ocră, alb, brun, albastru, galben, iar pe aureole foiță argintie. Degradările suferite în timp de icoană au dus la acoperirea acestora cu un strat de grund metalic, acoperind și mâna care binecuvântează, totodată și baghetele ramei.

Descrierea stării de conservare. Suportul icoanei este format din două planșe debitate tangențial din lemn, îmbinate pe muchii vii. Datorită fluctuațiilor de umiditate și temperatură îmbinarea a cedat, iar cele două planșe erau menținute împreună doar de traverse și ramă, acestea nemodificându-și forma și totodată fiind amplasate contra fibrei.

Curbura ambelor planșe este destul de accentuată. Cele două traverse constitutive semiîncastrate în contrafibră sunt teșite și au sensul de înaintare în lăcaș dinspre stânga.

Atât pe suprafața pictată, cât și pe verso, se poate observa un atac de insecte xilofage (*Anobium punctatum*, după dimensiunea găurilor de zbor). Datorită rezistenței mecanice destul de scăzute, a fost nevoie de o consolidare structurală generală.

Straturile picturale prezintă cracluri de vechime, desprinderi și lacune de profunzimi și arii diferite. Este ușor de observat că icoana are un desen pregătitor incizat în grund. Pe zonele de îmbinare a planșelor sunt vizibile mici pierderi de materie picturală. Cele mai întinse suprafețe lacunare sunt situate în partea inferioară. Se poate sesiza o serioasă uzură generală a peliculei de culoare.

Verniul îmbătrânit este îngălbenit și brunificat, având în unele zone un aspect solzos.

Murdăria superficială, aderentă și ancrată, este prezentă pe întreaga suprafață și ecranează parțial pictura. Utilizată în cult, pe suprafața picturii există multiple depozite de ceară. Pentru că degradările erau evolutive, a fost necesară protejare profilactică a straturilor picturale înainte de intrarea piesei în restaurare.

La nivelul suportului s-au observat uzură funcțională, fisuri de diferite profunzimi, pierderi de masă lemnoasă, degradări determinate de funcția de obiect de cult, de debitarea tangențială, precum și mai ales din cauza unui atac masiv al insectelor xilofage, desprinderea parțială a baghetelor orizontale de pe suport, expulzarea parțială a traverselor, carbonizări care au afectat suportul, iar la nivelul straturilor picturale, zgârieturi și fisuri de diferite profunzimi, desprinderi ale peliculei de culoare; brunificarea verniului, depuneri de murdărie și depozite de ceară,

cracuri de vârstă și lacune ale straturilor picturale, acoperirea cu vopsea maronie (grund metalic industrial).

Operații de restaurare. În prealabil, s-a realizat o desprăfuire ușoară cu pensule moi pe suprafața pictată, după care s-a efectuat examinarea atentă a piesei și efectuarea analizelor (analiză vizuală cu ochiul liber și lupa în lumină directă și razantă). Anterior operațiilor de curățire efectivă, deoarece existau desprinderi evolutive ale straturilor picturale, s-a efectuat o consolidare selectivă cu clei de pește (soluție apoasă 8%), aplicat prin pensulare peste foiță japoneză. S-au executat presări cu termocaterul încălzit la 75°C, alternate cu presă rece cu bucăți de marmură. După 24 de ore s-a îndepărtat foița japoneză cu tampoane înmuiate în apă caldă, având grijă ca surplusul de apă să fie îndepărtat cu tampoane uscate de vată. Apoi s-a efectuat îndepărtarea depunerilor de ceară existente pe suprafața pictată: mecanic, prin intermediul bisturiului, și cu tampoane înmuiate în solvent (white-spirit).

Traversele și baghetele orizontale au fost demontate, s-au eliminat cuiele metalice, au fost crestate. S-a putut interveni asupra planșelor pentru realizarea unei consolidări structurale prin impregnare cu PARALOID B72. În acest caz, s-a recurs la solubilizarea granulelor de PARALOID B 72 în acetat de etil, obținând o soluție de 8-10%. Soluția a fost aplicată pe cantul planșelor, în zona de îmbinare. Același amestec s-a injectat prin fiecare orificiu de zbor de pe versoul icoanei. Injectarea a fost repetată pentru a se realiza o bună consolidare în profunzime. Și dinspre față s-a efectuat o consolidare structurală prin injectarea repetată în găurile de zbor a unei soluții de PARALOID B72 solubilizat în acetat de etil

Testele de curățire au fost realizate cu apă amoniacală, amestecurile pe bază de izopropanol+amoniac+apă (90:10:10) și (50:25:25), alcool etilic+esență de terebentină+amoniac, acetat de etil și DMF în cantități egale și cu dimetilformamidă pură (DMF). În urma acestora, curățirea verso-ului icoanei s-a realizat cu apă amoniacală (2%) iar decaparea vopselei și îndepărtarea verniului brunificat cu DMF.

Chituri s-au realizat doar la nivelul zonei de îmbinare dintre planșe și la nivelul orificiilor de zbor de pe față. În cazul celorlalte lacune nu s-au realizat chituri, pe de-o parte datorită suprafețelor mari lacunare, care după chituire în cazul integrării se ajungea la diverse ipoteze, iar pe de altă parte suprafața lacunară nu influențează lizibilitatea imaginii, pe această cale păstrând totodată cât mai mult din autenticitatea operei.

Integrarea cromatică a zonelor chituite s-a realizat cu retuș imitativ, fiind vorba de orificiile de zbor și zonele de îmbinare a baghetelor pe panou. Am folosit pentru retuș culori pe bază de apă (acuarele).

La final s-a aplicat un strat de vernis pe bază de rășină naturală (damar - 8% în esență de terebentină), prin pensulare.

Recomandări privind condițiile de păstrare. Recomandăm ca icoana *DEISIS* să fie depozitată sau expusă într-un mediu cu o umiditate relativă cuprinsă între 50-65%, o temperatură cuprinsă între 18-20°, fără fluctuații ample sau bruște ale valorilor acestora, iar nivelul iluminării să nu depășească 180 de luși.

Bibliografie:

DUMITRAN, Ana, CUCUI, Elena-Daniela, MIHU, Elena, POP, Saveta-Florica, *Iacov Zugravul*, Alba Iulia, Editura Altip, 2010.

Lista ilustrațiilor:

- Fig. 1** – Icoana înainte de restaurare.
- Fig. 2** – Icoana după curățire.
- Fig. 3** – Detaliu lacună.
- Fig. 4** – Detaliu depuneri ceară.
- Fig. 5** – Detaliu verniu îmbătrânit.
- Fig. 6** – Detaliu verso înainte de restaurare.
- Fig. 7** – Detaliu în timpul consolidării straturilor picturale.
- Fig. 8** – Detaliu în timpul îndepărtării depozitelor de ceară.
- Fig. 9** – Detaliu verso după îndepărtarea traversei.
- Fig. 10** – Detaliu după îndepărtarea baghetei ramei.
- Fig. 11** – Detaliu din timpul consolidării suportului.
- Fig. 12** – Detaliu test curățire vopsea.
- Fig. 13** – Detaliu chituire.
- Fig. 14** – Detaliu integrare cromatică.
- Fig. 15** – Ansamblu față după restaurare.
- Fig. 16** – Ansamblu verso după restaurare.

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8

Fig. 9

Fig. 10

Fig. 11

Fig. 12

Fig. 13

Fig. 14

Fig. 15

Fig. 16